

A VÉNASSZONY (III.)

Írta KOPÁCSY MARGIT

Ez az emlékezetes vihar egy nappal szüret előtt történt. A kénezett, diófalevéllal kezelt hordók mögött már felállították a kecskelábú asztalt, és két asszony délután kivitte a kenyereket. De a vihar megelőzte őket. És másnap, a meggyalázott tókéék előtt már nem volt dolguk a szüretelőknél. Ez a szörnyű vihar, amelyik letarolta nagyanyám szőlőjét, mintha az egész család vetésén végigszántott volna. Senkinek semmi nem sikerült. Rejtélyes okból elmaradtak a kinevezések a fiú-polgáriban, és senki sem mert megkérdezni, hogy miért. Marianne meg éppen nem. Fogalma sem volt, hogy hol hibázott, de valami hiba történt, mert a polgármesterné másodszer is lemondta a meghívását. Károly alig, hogy megnyitotta az évet, ismét beteg lett. Akkor már kétéves házasok voltak. Ez alatt a két év alatt sok minden változott: Károly rosszul volt és jobban lett, hogy ismét rosszabbul legyen — csak a szerelmük maradt a régi. Hogy a híres csáti és csöllei Csölley vagyont mi viselte meg jobban: a szerelem vagy Károly élet-halál harca, nehéz lenne megmondani. Ha Károly beteg volt, Magda szórta a pénzt, ha jobban lett, Károlynak nem volt drága semmi, amit Magdának adhatott.

Ezen az őszön ismét nem látszott értelme a takarékoskodásnak, mert Károly rosszabb bőrben volt, mint valaha. Magda tehát sürgősen dobravert egy darab földet és csomagolt. Ezúttal Egyiptomba készültek. Anyám szerint Marianne idegrohamot kapott, mikor megtudta. Az, hogy Magdának talán a halált hozza ez az út, eszébe sem jutott. Bizonyos, hogy Magdának nem sok örömet ígért Egyiptom, amelyik egy darab föld árába került, de ez éppen úgy nem fájt, ahogy nem érdekelte maga Egyiptom sem: nem törődött senkivel és semmivel, csak ment. Fogta a férje kezét, menekítette a halál elől.

Ó, ezek az egyiptomi hónapok! Károly lassan erőre kapott, és Magda úgy érezte, hogy így még soha-soha nem szeretnék egymást.

— Soja, soja! — fogadkozott Magda gyerekkorában, és Marianne akár-hogy gúnyolódik, akkor is igaz, hogy a szerelem elbírja ezeket a naiv gügyögéseket. És Károly nem lesz sem szánalmas, sem nevetséges mikor a felesége régi, gyerekkori hangján bizonygatja, hogy így még nem szeretnék egymást soja, soja!

Sok ilyen játéku van, aminek a szabályait csak ők ismerik. Magda a játékmester, és ha Károly türelmesen fekszik, Magda új játékot eszel ki. Közben hozza a lázmérőt, és amíg felrázza az orvosságot, ilyeneket mond:

— Kuruszuku-szukuruku, aki ebből iszik, meggyógyul.

Károly még az üvegét is utálja az orvosságnak, éppen azért kell, hogy Magda közben megcsókolja. És Károly néha még azt is elhiszi, hogy vannak sokkal bűdösebb orvosságok is. Mindent elhisz, amit Magda mond, és legszívesebben tölcserít formálta a kezéből, úgy kürtölné szét a világba: — Hahó, emberek! Kincset találtam!

Úgy-e tudod, hogy ez a kincs Magda. A kincs egy birodalmat ér, egy boldog, gyönyörű darabját a földnek, ahol csupa hahó minden. Hahó az ország neve. Hahó! — így köszöntik a reggelt, és az uralkodónőt is Hahó királynőnek hívják. Hahó-országnak furcsa törvényei vannak, amit időről időre Hahó királynő léptet életbe. Idegen nem értheti ezeket a törvényeket, csodálkozna a szokások felett, éppen ezért jobb, ha vissza is fordulsz, hiszen úgysem engednének be. Most különösen zárnak minden kaput: Hahó-országban nagy-nagy öröm van — várják a kicsi Hahót.

Magda terhességének egyelőre még semmi látható jele nincs, ha csak azt a jellegzetes, öntudatlan mosolyt nem számírod. Ezzel a befelé fordult mosollyal csak terhes asszonyok tudnak figyelni testük csodájára. Ők már lát-

ják az Eljövendőt, ahogy Magda is látta, és a szeme színéhez válogatta a pamutot. Kicsi Hahónak szürkészöld szeme lesz, mint Károlynak. Azt, hogy tőle is örökölhette egy-két vonást, Magda éppen úgy tagadta, mint azt, hogy lánya is lehet. Károly eleinte próbálta fékezni, de Magda olyan hevesen tiltakozott, hogy Károly nem akarta izgatni, és visszavitte a gumibabát az üzletbe; adjanak helyette mást, mert kisfiúnak lesz.

Gyönyörű idők voltak. De ha nincs benned némi hajlandóság, hogy higgy a csodában, nem fogod elhinni, hogy így két ember még nem szerette egymást soja, soja!

Magda úgy emlékezett az egyiptomi hónapokra, mint az életük legszebb ajándékára. Az ajándék körül később egy kis zavar keletkezett, de ez jóval később volt. Egyiptomban még csak annyit tudtak, hogy Károly ismét talpra állt és Magdának gyereke lesz. Csomagoltak. A kalapdobozok és kiegészítők nagy robajjal zuhogtak le a szekrény tetejéről, a bőröndök pukkadásig teltek. Károly csomagolt, mert Magdának nem szabad emelnie, nyújtózkodnia, Magdának gyereke lesz. — Hahó, emberek!

Szalad a szobalány, kérem a számlát, még táviratokat kell feladni; a szoba olyan a sok kosárral, bőrönddel, mint egy mozgalmas operett fináléja. Károly a bonviván, és két kosár között kitárt karral ismételi: — Hahó, emberek!

A Kisutca is megtárgyalta a szenzációt. A vénasszony mintha egy kicsit meghökkent volna, de nem szólt. Rosszkezdvűen, fáradtan vonszolta tovább a két, hatalmas kosarat. Egyéb sem hiányzott szegény fejének, csak még egy unoka! Marianne hirtelen nem is tudta, mit szóljon az újabb fordulathoz. Károly beteg ember, és ha a gyerek árván marad, Miska lehetne a gyám. És a zöldernyős lámpa fényében haladéktalanul meg is tárgyalták a gyám szerepét, próbálták felmérni a Csölley vagyont. Miskának percről percre jobban tetszett a terv. Gyám, gyámkodni majdnem úgy hangzik, mint tanár, tanítani. És Miska szívesen végigvezetné, összehasonlítaná, eredményt vonna az ellentétes fogalmak közös tartalmáról, de Marianne-t nem érdekli, hol közös, ami ellentétes és viszont. Őt csak az érdekli, hogy a föld milyen telekkönyvi szám alatt van felvéve, hány kataszteri hold, és ugyanez mennyi magyar holdban. Ezt tudja meg Miska, a többi az ő dolga. Jó. Miska meg fogja tudni. És ahogy feszesen, rugalmasan végiggurul a szobán, olyan, mint egy téglaszínű, tömör gumilabda, amelyik máris gyámnak érzi magát. A Csölley vagyony! Hol van az már attól, ami volt, de még ma is, ha erős kézbe kerül, — igen: az a lényeg, hogy erős kézbe kerüljön. Marianne kezébe...

Magdáék éppen a legjobb pillanatban érkeztek haza. Pontosan annyi pénzük volt, hogy a ház előtt kifizették a fiákerest. Az emberek mosolyogtak: jómódú emberről nem szegény, ha kiürül a pénztárcája. Legfeljebb elmegy az ügyvédjéhez. De ne nagyon menjen az, akinek gyereke lesz. A gyerek kötelességet, lemondást, áldozatot jelent. Csak az a furcsa, hogy erre is Marianne-nak kell rávezetnie ezt a két szédült embert. Marianne tudja, hogy Károlynak nincs pénze, kiválogat hát néhány apróságot: szőnyeget, ezüstöt, ezt, azt, de hogy ez se kerüljön idegen kézre, ő veszi meg. Így persze valamivel olcsóbban kell adni, hiszen testvér adja a testvérnek. És Marianne már búcsúzik is. Megcsókolja Magdát, kezét nyújt Károlynak, nem túl magasan, de nem is kell nagyon lehajolni, — és Károly némi gondolkodás után kezét csókol a sógornőjének. Magda kicsit fáradt a látogatás után és úgy ül le, hogy ne lássa a szőnyeg és az ezüstök hült helyét, amit Marianne a legtestvéribb áron elvitt. Sebaj! Fő, hogy megmentették a földet.

A „föld” összesen háromszáz hold szántó és legelő, valahol Biharországban, amit valamikor még Károly nagyapja adott bérbe Gara Gábornak. És, mert Gara Gáboréknál mindég akadt egy ifjabb Gara Gábor, aki megörökölte a bérletet, Károly bérlője is Gara Gábor volt. Körülbelül ez minden, amit Károly a földjéről tudott, de mindég szívesen látta az éppen soron lévő ifjabb

Garát, aki pontos mása volt idősebb Garának. Ez a hasonlatosság olyan fel-tűnő volt, hogy sokáig úgy képzeltem, a Garák nem is születnek, hanem ha az öreg Gara már nagyon öregnek érzi magát, csak rázkódik egyet, és újra gyerek lesz. Így aztán persze mindég egyformák: mogyoró fejűek, és a ke-mény mogyorófejükben egyforma gondolatok járnak. Károly szerette őket és türelmesen meghallgatta a panaszukat. A panaszok is mindég ugyanazok voltak. Órákig beszéltek a yetésforgóról, és minden esztendőben hoztak egy üveg gabonapálinkát Károlynak. Pontosan fizettek, és ők vették meg az első darab földet, amit Magda eladott, mikor Egyiptomba mentek. Most majd másképpen lesz. Lett is. Hét hónap alatt egész tekintélyes szőnyeg, ezüst és címeres porcelán vándorolt át Marianne-hoz. Anyámnak főleg az fáj, hogy Miska úgy beszél róluk: „családi...” És mindenkinek megmutatja a családi miniatűröket; elmagyarazza a miniatűr szó eredetét, és puha, húsos kezével ott repdes a kezed körül, nehogy kárt tegyél a családi kincsben. Anyám egy ideig türelmesen hallgatja, aztán lágyan közbeszól.

— Mesélj még az őseidről, Miska.

Marianne levegő után kap, Miska kiesik a lendületből, a miniatűr vissza-kerül a helyére, és Anyám szeliden elpárolog. Igen: egy ilyen közbeszólás néha nagyon kellemetlen. Lehet, hogy egy pillanatra nevetéssé is teszi Mis-kát, de ezek csak szavak. És a szó elszáll, a miniatűr, az ezüstök, szőnyegek és porcelánok viszont ott maradtak náluk. A vénasszony dühében Anyámat szidta, pedig Anyám ártatlan volt: hiába szólt, az ő szavát senki sem ve-szi komolyan. Aki négyéves korában azon sír, hogy lassan ér a kanál a szájához, mondhat már később, amit akar, senki sem hisz a bánatának. Én magam sem hiszek. Gyermekkoromban sem hittem, mikor azon könyör-gött, hogy csak ostort ne játsszam, mert kitöröm a lábom. De ahogy ő ezt mondta! Képzeld el a könnyes szemét, amint kicsit zavarosan elmagya-rázta az ostor, a legegyszerűbb játék veszedelmeit.

Ismered az ostort? Téli játék. Az a lényege, hogy a korcsolyázók össze-kapaszkodnak, és futnak, mint a hir. Így kell körbeszaladni vagy háromszor a pályát, és akkor az első megrántja az ostort. A többi utánazúdul, míg az utolsó rendszerint leszakad. Én legalábbis leszakadtam, és akkorát vágódtam, hogy a mentők vittek haza. Anyámnak igaza lett: kitört a lábom. Ha vissza-gondolok, sok nemet mondtam életemben. Az első szavam is az volt: nem! Anyám határtalanul meglepődött, mint mondja, főleg a tisztá kiejtésemen csodálkozott. És ebben maradtunk: én tartottam a nemet, ő csodálkozott. Azonban tévedés lenne azt hinni, hogy Anyámnak nincs akarata. Van. Csak egy kicsit másképpen érvényesíti, mint ahogy ez általában szokás. Ha ugyanis már nagyon sok mindenre kijelentettem, hogy nem, Anyám csöndes búval így elmélkedett: — Jó. Tégy, ahogy akarsz. Én úgyis meghalok nemsokára, csak aztán ne sírj! Ne jusson eszedbe, hogy nem fogadtál szót... — Végszóra megjelentek a szemében a könnyek, és ahogy szomorúan elomlott a széken, olyan picit, olyan törekeny volt, hogy el kellett hinned: nemsokára meghal. Mindez azonban, bármennyire emlékezetes is számomra, csak a sorrendet za-varja, és Eszter születési körülményei most mégis fontosabbak.

Ezt a szenzációt a legrövidebben talán így fogalmazhatnám: tévedés volt, de mégis megszületett egy gyerek, akit Eszternek kereszteltek. Ezért a té-vedésért kizárólag Magda felelős, aki egy szédült, egyiptomi kiránduláson úgy gondolta, hogy Károly örülne és kitűnően elszórakozna egy gyerekkel. Csak arra nem gondolt, hogy Károly beteg ember, akit a túlságos öröm és várakozás kimerít. Jobb lett volna egy láda narancs, vagy — ha már minden-áron élőlényt akart ajándékozni — vett volna egy lompos pulit, amire Ká-roly amúgyis vágyott. Bizonyára kitörő örömmel fogadta volna, ahogy min-den alkalommal megette a narancsot, és megszagolt minden szál virágot, amit Magdától kapott. Károly tehát elfáradt, és titokban únta az Eljövendőt. Magda is únta egy kicsit. Únta hatalmas, formátlan testét, az ágyat, mindent,

ami elválasztotta Károlytól. Pedig akkor még kicsi Hahóról beszéltek. És lehet, hogy ha Magdának fia születik, aki megálmódott mása Károlynak, Magda boldogan ölelte volna a szívére. Lehet. Bár nem hiszem.

Károly ül az ágy mellett és Magdát nézi. Az asszony egyik keze lecsüng: puha, erőtlen kis kéz. Nincs rajta semmi szép. Károlyt mégis meghatja. Szeretné szépen, gyöngéden megsimogatni ezt a szegény, elejtett kis kezét, de Magda alszik. Lehunytt pillája fekete árnyék. Ott van mellette az újszülött is: a párna fodra eltakarja a parányi arcot, de ha Károly egy kicsit előbbre hajolna, — Károly azonban nem hajol előbbre, mert fél, hogy megnyikkan a szék, és Magda felriad.

A vénasszony nem törődik Magdával. Károllyal sem. Jön, megy, nyugodtan, egyenletesen teszi a dolgát, és semmiben sem hasonlít az unoka és a felelőtlenség kettős gyönyörében gurgulázó nagymamákhöz. Mindent eligazít Magda körül, és nincs megjegyzése a szerelmükre. Talán észre sem veszi, ha a kezük összefonódik. A frissen pólyált újszülött ott nyöszörög Magda mellett, és minden tele van az érkezés friss, új ízével. Talán csak az a különös, hogy itt az érkezett — Magda. Legalábbis Károly őt ünnepli. Letérdel: a fejét szelíden ráhajtja az ágy szélére, és megcsókolja a takarót. Magda lejjebb csúszik, csak annyira, hogy a fejük egymás mellett legyen, és ez olyan végtelenül jó. Az újszülött ismét nyöszörögni kezd, mire a vénasszony felveszi, és szépen, okosan kiviszi a szobából...

IV.

Említettem, hogy nagyanyám nem lelkesedett az unokáért, és a mesék hófehér hajú, jóságos nagymamája egyszerűen nem létezett, amíg például csak rólam volt szó. Anyám merőben feleslegesen ontotta könnyeit, ezen senki és semmi nem változtatható, ehhez Eszternek kellett jönnie, hogy megváltozzék. Az is bizonyos, hogy sírós gyerek voltam, és Anyám, aki úgy hitte, hogy a sírás tágitja és erősíti a tüdőt, szabad folyást engedett könnyeimnek. Én tehát sírtam, olyan mértékben és annyi meggyőződéssel, hogy szinte nem is lehet sértésnek venni nagyanyám egyetlen, velem kapcsolatos észrevételét: — Anyád lánya vagy! — Ehhez képest magányt és békességet kedvelő természetének megfelelően még a tájkát is elkerülte keserveim színhelyének.

Igy telt el három és fél esztendő. Három és fél éves voltam, mikor Eszter kék csipkék és szalagok között bevonult a Kisutca. Mosolygott és aludt egyszerre, mert Eszter szereti sűríteni a dolgokat. Kívülállóknak számára ez a bevonulás érthető és szabályos volt. Magda szülés után belázasodott, Esztert mesterségesen kellett táplálni; mindenki igazat adott a hófehér hajú, jóságos nagymamának, aki ilyen körülmények között karjára vette kisebbik unokáját, és meg sem állt vele a saját portájáig. Később feltűnt ugyan egyeseknek, hogy Magda már jól van, meggyógyult és felkelt, a gyerek viszont továbbra is a nagyanyjánál van, de a vénasszony nem szeretett sokat magyarázni. A száját csucsorira húzta a düh, a szeme szűrt, mint a vasvilla, ha Magda gyógyulását emlegették.

— Majd akkor beszélj, ha Károly is meggyógyult!

Eszter ilyenformán a Kisutca lakója lett, és ettől a perctől kezdve nagyanyám házában minden úgy történt, ahogy Eszternek megfelelt. Ha aludt, akkor csendnek kellett lennie, ha jókedvű volt, ragyogott a ház, és ha elrontotta a gyomrát, mindenki köménymagos levest és krumplipürét ebédelt. Belőlem egyszerre fontos személy lett, mert Eszter rám nevetett, és kinyújtotta utánam a kezét. Nagyanyám természetesen azonnal odaadott neki, csak előbb megnézett. Mindent megnézett, amit Eszter a kezébe vett. Ha egy almát akart, előbb megtörölte, — nekem a hajamat simította le, és Eszter szolgálatába állított. Kellemes szolgálat volt, mert Eszter jó volt és igazságos.

Nagyanyám tehát kettesével vette a szandálokat és szalagból is mindég ketőt hozott. Talán, ha lehetett volna, Eszter kedvéért még egy szívet is vett volna magának, amivel engem is szeret, de így, az egyetlen szívével csak Esztert szerette. Ebben viszont én nem találtam semmi kivételalót. Azzal a kétséget nem ismerő bizonyossággal, amivel csak a gyerek tud tudni, egyszerű és érthető volt számomra, hogy Eszternek nagymama az anyja. Természetes tehát, hogy őt szereti. Anyám meg engem szeret. Ebben az elképzelésemben Magda zavart a legkevésbé; rövid és nem is túlságosan gyakori látogatásai semmiképpen nem ébresztettek bennem gyanút. Az én számomra Eszter nagymama-anya sokáig a világ legtermészetesebb dolga volt. Nem kell azért könnyelműen ítélned Magda felett. Bizonyos, hogy ritkán jött, és rövid ideig maradt, de azért, hogy az urát jobban szerette, még szeret-hette a lányát is. Nem is lehetett nem szeretni, bár Eszter egyáltalán nem hasonlított Károlyra.

Az a világszép kisbaba, akinek az anyja ritkán jött és rövid ideig maradt, olyan volt, mint az élet. Nagyanyám még a levegőt is megszúrta neki. Itt valóban nem sok szükség volt Magdára. De nem tudom, mi lett volna, ha ez nem így van. Marianne ugyanis, miután a legtestvéribb áron elvitt minden elvihetőt, végül is összeveszett Károllyal, aki egy óvatlan pillanatban mégis megírta a levelet ifjabb Gara Gábornak, hogy jöjjön, eladja a földet. Miska gyámsága tehát kútba esett, bármennyire elítélte is Marianne azokat a könnyelmű szülőket, akik nem gondolnak gyermekük jövőjére.

— Az embereken nem lehet segíteni! — sóhajtott Marianne, s ez mindenképpen igaznak is látszott, de — szerencsére — Magda és Károly nem is igényelték ezt a segítséget. Eladták a földet, és kitűnően éltek. Időnként meglátogatták Esztert, és itt-ott célozgatnak arra, hogy hazaviszik. A vénasszony csak legyintett.

— Majd!

Marianne ebben az időben nem járt nagyanyám házába. Egy kicsit felejtetni kellett a Magda körüli nagy segítséget. Anyám állítja, hogy amíg Marianne elkerülte őket, csend és nyugalom volt a házban. Lehet, bár Anyám maga a megtestesült nyugtalanság és olyan jó, hogy azt már nem is lehet csendben elviselni. Ő jó: és mindenre kiterjed a figyelme. Ha játszani megyek, közli, hogy hűvös van, gomboljam be a kabátomat. Igaz, hogy már két órája mondja, és ettől egyre idegesebb leszek. Azután persze szégyellhetem magam, goromba fráter: visszakiabáltam, megszomorítottam az Anyámat. Aki jót akart. És mit mondott? Semmit. Azt, hogy hűvös van, gomboljam be a kabátomat. Jó: én is mondtam, hogy begombolom, de azért ő újra és megint elmondta. Ezért még nem kellett volna kiabálnom! És lám, végül is kigomboltam minden gombot, azt is, amit soha nem szoktam. Az nem is kifejezés, hogy hideg van: valóságos orkán. De én csak megyek dühödten és csak azért is, nyakig kibombolva, és tudom, hogy estére fájni fog a torkom. Fáj is! Anyám forró teát főz és háromszor felkölt éjszaka, hogy nem akarok-e valamit. Beléndiktál egy kanál mézet, tíz deka olvasztott vaját, aminek a szagát is utálok és valószínűleg semmire sem jó, de olyan kétségbeesett, olyan alázatos anya, hogy már azt sem bánom, ha a kisdunnát is rám teszi. Úgysem tudok aludni... Én izzadok, ő jó, és zokszó nélkül virraszt, csak annyit kér, hogy máskor hallgassak rá: gomboljam be a kabátomat...

Anyám jósága elsősorban ellenem irányul, de a család többi tagja sincs biztonságban. Ezért nem hiszek a nyugalmas korszakban, de mindegy. A nyugalom egyébként sem tartott sokáig, mert Eszter jelenléte hovatovább nyugtalanítani kezdte Marianne-t. És hogy mennyire nem a napok száma dönti el néha, hogy az adott időszak hosszú volt vagy rövid, arra keresve sem tudnék jobb példát, mint Eszter esetét a vénasszonnyal.

(Folytatjuk)